İzlenimler
"Kuşlar Bile Yoktu"

Ayhan Işık

"Kuşlar bile yoktu!" Bu sözü Dersimli yaşlı bir ana, köyleri yakıldıktan sonra gidip gördüğü o korkunç ve sessiz manzarayı betimlemek için söylemişti. Beni çok etkilemişti bu sözü. Çünkü kuşların bile olmadığı bir yerde hayat bitmiştir. Kısa bir süre önce cıvıl cıvıl olan hayat artık yoktur. Bu hayatı bitiren, bu köyleri, mezraları kuşların bile olmadığı insansız çorak ve terk edilmiş hâle getirenler, o insanları korumakla görevli "devletleri" idi!

Bizler, yaklaşık sekiz kişilik bir ekiple Göç-Der'in hazırladığı 'Göç Hikâyeleri' adlı projeyi yürüttük. Proje, elde edilen verilerin kitaplaştırılmasıyla sonuçlandı. 2007 Kasım'ından 2008 Haziran'ına kadar süren uzun ve yorucu bir dönemdi. İlk dört ayımız röportajlara ayrıldı, bizler için çok yoğun ve sarsıcı bir dönem oldu. Konumuz, İstanbul'da yaşayan ve savaş ortamı gerekçe gösterilerek köyleri yakılıp zorla göçertilen ailelerin göç hikâyelerini dinlemekti. Bu dönem ruhsal olarak çöktüğümüz anlardı. Psikolojimizin dibe vurduğu ve bir çok kişinin bize terapi önerdiği dönemlerdi. Çünkü haftada birkaç görüşme yapınca kendimizi o trajedinin merkezinde buluverdik. Göç olgusuna ve yaşanan acılara yabancı değildik. Lakin sürekli dinleyince yaşanan o ağır travmaların ortasında buluverdik kendimizi.

Zorla göçertme yönteminin sadece Türkiye'de yapılmadığını da biliyoruz. Tarih boyunca sayısız savaşlar yapılmış ve her savaş döneminde buna benzer veya çok daha farklı yöntemlerle insanlar zorla yurtlarından edilmiş, yaşadıkları toprakları terke zorlanmışlardır. Bir kısmına bu "şans" da verilmemiş, terk etmeye bile fırsat verilmeden ortadan kaldırılmışlardır. Bu durum savaşlara içkindir. Savaşlar hangi gerekçeyle olursa olsun, ya-

pıldığı mekânları alt üst eder. Toplumun rutinleşmiş düzenli yaşamı yerle bir olur. Ekonomi çöker ve küçük bir azınlık bundan yararlanıp ciddi bir ekonomik kazanç elde ederken, toplumların geriye kalanı açlık sınırında bir yoksullukla karşı karşıya kalır. Dolayısıyla savaşlar, insan haklarının ortadan kalkmasına ve bunun neden olduğu eşitsizliklerin had safhaya ulaşmasına yol açar.

İnsanevladı hep kendisini daha güvende hissedeceği bir ortam oluşturmak ister. Savaşlar ise bunun tersi bir role sahiptir. Güvensizlik ortamı yaratır, toplumsal anlamda bir karmaşaya neden olur. Ölümler çok fazladır, yaşam hakkı tehlikeye girer. Savaşlar olağanüstü durumların, sıkıyönetimlerin ilan edildiği bir kuralsızlıklar alanı yaratır. Dolayısıyla hukuk rafa kaldırılır. Savaşın kazanılması önündeki engeller tek tek bertaraf edilir, yok edilir. Bunlar köyler, ormanlar ve insanlar olsalar da! Bu nedenle savaşlar büyük göçlere neden olurlar.

Kürdistan coğrafyasında da uzun yıllardır süren bir savaş hâli oldu ve hâlâ devam ediyor. Savaşın tahribatları burada da her yönüyle hissedildi, hissediliyor. Bu tahribatların birçok yönü olsa da sadece yaptığımız göç çalışmasının bende bıraktığı izlenimleri aktarmaya, anlatmaya çalışacağım.

Görüşme yaptığımız insanların çoğu durumlarını "göç etmeden önce yaşamımız çok güzeldi, geçinebiliyorduk" sözleriyle özetliyorlardı. Kapalı bir ekonomik sistem nedeniyle üretim ve tüketim arasındaki dengeyi oturttuklarından ve de abartılı tüketim için koşullar oluşmadığından, göç öncesi hayatları sade ama rutin bir hâlde devam etmekteydi. Ürünlerini satıp ihtiyaçlarını karşılamak, yine varsa hayvanları, onları satıp sonbaharda aldıkları para ile kışlık ihtiyaçlarını almaktadırlar. Kimi göçzedelerin anlatımlarından ortaya çıktığı kadarıyla, satmak için değil, sadece kendi tüketebilecekleri kadar üretiyorlarmış. Buradan da anlaşıldığı gibi, köy yaşamı düzenli işleyen bir çark gibidir. Meseleye oryantalist bir bakışla yaklaşıp "bu yaşam tarzı ortaçağ veya daha öncesinden kalmadır" diyenler çıkabilir. Fakat tüm göçzedelere köy ile kent arasındaki tercihlerini sorduğumuzda özellikle yetişkinler koşulsuz köy yaşamını tercih ediyorlardı. Bunun nedeni, oralarda sade ama daha huzurlu bir hayata sahip olmalarıdır. "Kendi toprağımız" dedikleri yurtlarında olmalarıdır. Aidiyet hissi insan duygusunda çok derin bir etkiye sahiptir. Bastığı, yürüdüğü, işlediği toprağın kendisinin olduğu bilinci, duygusu -güdüsü hâkimdir. Burada kastettiğimiz sadece mülkiyete sahip olmak değildir. Bunun etkisinin kendisini o topraklara ait hissetme duygusundan daha az olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla insanları, ait oldukları toprakları ve köylerini, hayatlarını terke zorlamak, onları nefessiz bırakmakla, öldürmekle eşdeğerdir. Derinlere kök salmış bir çınarı kör bir baltayla kesmeye ve köksüz kalan ağacı farklı bir yerde yeniden 'yeşertmeye' çalışmak ne

kadar imkânsızsa, zorla göçertilen insanların kendilerini ait hissetmedikleri topraklarda hayata tutunmaları da o kadar zordur. Kendilerinin diye düşünüp düşledikleri toprakların "birileri" tarafından hoyratça sahiplenilmesi, aşağılanıp dışlanmaları ve son kertede buraların yakılıp yıkılması insanları, yaşanan savaşta mağdur durumuna düşürmüş ve hatta savaşta taraf olmaya yöneltmiştir.

Kürdistan'da zorla göçertme politikası sistemli olarak 1990'lardan sonra başlasa da, 1984'lerden itibaren başlayan göçler vardır. Zorla göçertmenin farklı yöntemleri uygulanmıştır. Kürdistan'da özellikle 1990 öncesi göçzedeler, baskı ve tehditlere maruz kalarak hayatları tehlikeye girdiği için göçmek zorunda kalanlardır. Kürtlerin verdiği ulusal mücadeleye destek verenler toplum içinde afişe edilir, defalarca gözaltına alınır, iş yapmaları, çalışmaları engellenir. Toplum içinde bir bütün olarak hareket edemez hale getirilirler. Tüm bunlar göç ettirememişse onları, son olarak çağrılıp tehdit edilirler: "ya gidersin ya da olacaklara katlanırsın". Farklı bir alternatifi kalmayan insanlar Türkiye'nin büyük metropollerine göç etmeye başlarlar.

1990'lardan sonraki göçler ise daha farklı bir renge bürünür. Bu zamanda şiddet ve tehdit yetmez. Doğrudan öldürme, kaybetme, evleri-köyleri yakma, ağır cezalarla bezenmiş hapishane hayatı devreye sokulur. Tabi devlet (askeriyesi, polisi, özel timi, korucusu, toplum içinde ajanlaştırdığı kişilerle ve tüm kurumlarıyla) bir bütün olarak bu göçertmeyi belli bir politika çerçevesinde gerçekleştirir. Politikaları; bölgenin insansızlaşması, bu olmasa da kalanların Kürt ulusal hareketi ile bağının koparılmasıdır. Mantık, 'denizi kurutmak'tır. Savaşın şiddetlenmesine neden olan bu anlık, politik ve nefretle hayata geçirilen "düşmanca" uygulamanın gerek Kürt ve Türk toplumlarında ve gerekse de savaşın taraflarında yarattığı ruhsal tahribatın etkileri yoğunca hissedilse de henüz anlaşılmamıştır. Askeriye içinde şimdilik kabul edilmese de ilerde, "Kürdistan sendromu" diye adlandırılabilecek psikopatolojik bir vaka söz konusu iken, göçe maruz kalan Kürtlerde ise yurdundan edilmenin yaratığı kızgınlık ve nefret bir yandan, göç edilen yerdeki hayatın anlamsızlığı, hiçliği, sefaleti ve zorluğu diğer yandan ağır bir trajediye ve travmaya neden olmuştur. Çünkü göçzedeler saatler sonrası bile belli olmayan bir "serüvene" iteklenmiştir. Tamamına yakınının eşyaları yanmış ve Türkiye'nin büyük kentlerine otobüsle gelmişlerdir. Kamyonlara yükleyecekleri herhangi bir eşyaları kalmamıştır. Paraları yoktur, ya da çok azdır. Çünkü topraklarını satamamışlardır. Hayvanlarını ise "çakal gibi" dedikleri fırsat kollayan tüccarlara yarı fiyatına satmak zorunda kalmışlarıdır.

Göçün hâllerini kısaca belirttikten sonra, göçzedelerle yaptığımız görüşmelerin bende yarattığı izlenimlere geçebilirim. İnsanevladının çok güçlü

bir varolma duygusuna sahip olduğunu belirtmekle başlayabilirim. Göç ettirilme, yollardaki sefalet ve başka bir ülkede yeni bir hayata başlamanın zorluğu insanda öylesine ağır travmalara neden olmuş ki anlatmak çok zor. Fakat hemen hepsinin buna dayandıklarını, bu travmalı hayatın kamburuyla yaşamaya alıştıklarını fark ettim. Hatta bir göç mağduru; "buralarda erimemizi ve yenilmemizi beklediler, ama biz yenilmedik ve erimeyeceğiz" diyerek hayata tutunma inadını ve bunu yapanlara karşı tavrını da gösteriyordu. Görüşmelerimizi İstanbul'da yaptığımızdan, yapılan genellemeler buraya özgüdür. Lakin diğer yerlerde de farklı durumların olacağını zannetmiyorum. Görüştüğümüz ailelerin tümü İstanbul'a ilk gelişlerinde çok ciddi sıkıntılar yaşamışlar. Kimi İstanbul'daki bir tanıdığının yanına kısa süreliğine yerleşirken, kimisi o şansı da bulamamış, üç-beş parça eşyasıyla günlerce sokakta kalmış. Bazıları aylarca kiraladıkları küçük bir dükkânda kalmış. Çünkü ev kiralamak isteseler de Kürt oldukları için verilmiyormuş. 1990'lar sonrası milliyetçi-ırkçı havanın tüm baskısını yaşamışlar. Bir süre sonra ev bulunup yerleşilse bile, bu sefer iş bulma sorunu boy verir. "Rahatça yaşıyorduk" dedikleri geçmiş yaşamlarına nazaran bir-sıfır, beş-sıfır, on-sıfır yenik bir pozisyonda başladıkları yeni hayatları, ilk zamanlarda bir cehennem azabı yaşatmış onlara. Ailelerden biri yaşadıkları yoksulluğu anlatırken;" günlerce evimize somun ekmeği girmedi, köyden getirdiğimiz bulgurumuz vardı, onunla idare ettik" diyordu. Birçok aile, çevrelerinden hiç destek görmediğini belirtirken, bazı aileler ise Türk, Kürt fark etmeden komşularının desteklerini gördüklerini anlattılar. Bulup yerleştikleri evler ise genelde bodrum kat, rutubetli, 'fareli' evlerdir. Muş'tan göçertilen ailenin bir üyesinden duyduğum sözler bu zorluğu çarpıcı anlatıyordu; "ilk geldiğimizde İstanbul'un tüm bodrumlarında Kürtler oturuyordu, yeni yeni bodrumlardan çıkıyoruz. Göç kötü bir olay, gidilen yerde bir köpeğin yaşamı bile bizim yaşamımızdan iyidir!"

Göç "serüveninde" en fazla acıyı çeken ve zorluğu yaşayanlar kadınlar olmuş. Görüşmelerimizde bunu çok açıkça görüp hissettik. Erkek genelde köyün dışında olduğundan, hem evin ihtiyaçlarını karşılamak hem çocuklara bakmak, hem de savaş ortamında rutinleşen güvenlik güçlerinin baskısını her an hissetmek kadının payına düşmüş. Yaşadıkları o trajediyi anlatırlarken bile erkeklerle dalga geçip gülebiliyorlardı, "askerler geldiğinde onlar kaçıp gidiyorlardı, sonra da erkeğiz diye abartırlar kendilerini" gibi trajikomik anlatılar da bolca vardı görüşmelerimizde. Kadın, bin bir emek ve hünerle var ettiği köy yaşamının gözleri önünde cayır cayır yanışını hazmedememiş. Bir kadın yanan evine girerek çocuklarını, hayvanlarını ve birkaç parça da olsa eşyasını kurtarmaya çalışmış. Köyün dışına hemen hemen hiç çıkmamış, yaşamı-dünyası köyle sınırlı olan kadınlar, göç edilen büyük kentlerde çok zorlanmışlar. Başka bir kültürel ortamda yeni bir hayat kurma konusunda en fazla kadınlar zorlanmış. Erkekler ve

çocuklar dışarıdaki hayata, "yeni yaşamlarına" kısmen de olsa alışmaya çalışsalar da kadınlar evde kalarak sessiz, dilsiz ve yalnız bir hayat sürmeye başlamışlar. Aktif ve sosyal olan kadınlarda da benzer bir içe kapanıklık ve "yeni kültürü", şehir kültürünü kabullenememe duygusu hâkimdir. Yeni ortamlarıyla bilinçli bir biçimde bütünleşmiyorlar. Buradaki bilinç belki bilgili değildir, duygusaldır. Ancak bu durum açıkça görülebilmektedir. On beş yıldır İstanbul'da yaşayıp da Türkçe öğrenmeyi istememek başka neyle açıklanabilir? Hemen hepsi Türkçe'yi anlıyor, Türkçe soru sorulsa anlıyor, fakat cevaplarını Kürtçe veriyorlar. Bunu bilinç-dışı bir tavır olarak algıladım. Kendilerine bunca acıyı çektirenlere ait dile, kültüre bilinçaltında oluşmuş manidar bir tavırdır. Kadınların tamamına yakını idareten ve belli bir süreliğine buralarda kaldıklarına inandırmışlar kendilerini. Aslında bunun geçici değil daimi olduğunun bilincindeler. Çünkü yeni hayatlar kurulmakta, çocukları, torunları olmaktadır. Fakat kadınlar buna inanmak istemiyorlar. Mardin Midyatlı bir kadın "em li vir emanet in", yani "biz burada emanetiz" demişti. Oysa çocukları orta ölçekli bir tekstil atölyesinin sahipleriydi ve ekonomik olarak iyi hâlli denebilecek durumdaydılar. Fakat yine de burada kendisine ait bir şey bulamıyordu. Göç kadınlarının genelinde bu durum görülmekteydi. Yine başka bir kadın, İstanbul'da yakalanıp cezaevine konulan oğlunu ziyarete giderken, yolda kalp krizinden dolayı yanındaki eşini kaybediyor. Yanlarından onlarca-yüzlerce aracın gelip geçtiğini ve hiç kimsenin yardım etmediğini söylerken kullandığı sözler manidardı; "bu namussuz memlekette hiç mi insan kalmamış?" Böylesi acılı bir yakınma, (eşinin ölmesi oğlunun cezaevinde oluşu, yaşadıkları yoksulluk vb.), kadını toptan kötülemeye götürebiliyor. Böylesi anlarda en fazla hissedilen duygu "kimse acımızı anlamıyor" olmaktadır. Dolayısıyla aile içinde en fazla acıyı gören kadının "yeni hayata" entegre olması pek mümkün görünmüyor. Kadın kendi kültürünün bir devamcısı olarak bu tavrıyla ailedeki diğer fertlerin şehrin karmaşasında kaybolmasını, 'savrulmasını' da engellemiş oluyor. Bunun yanında kadınlara özgün sorular sorup yaşadıklarını, duygularını daha da detaylandırabilirdik. Lakin bunu pek yapamadık. Soruları hazırlarken daha çok genel sorular üzerinde durduk. Görüşmeyi yapan ekibin çoğunlukla erkek oluşu bunu engelleyen diğer bir faktördü.

Gençlerde, yani göç zamanının çocuklarında durum biraz daha farklıydı. Yaşadıkları o trajik olayları anlatırken çocuk saflığını beklersiniz onlardan. Lakin onlar erken olgunlaşmış çocuklardır. Çocukluklarını yaşayamamışlardır. Oyunları savaşçılık, oyuncakları silah görünümlü şeylerdir. Çocukları erken olgunlaştıran ve politize eden olaylar, yaşanan savaşın sıcaklığıyla birlikte evlere yapılan baskınlar, Hizbullah örgütünün okullardaki ve mahallelerdeki baskısıdır. Özellikle kız çocukları üzerinde, giyim kuşamları konusunda fazlasıyla baskı yapılmış. Genç kızların yüzlerine kezzap atma, dövme ve tehdit etme gibi birçok olay yaşandığından çocuk-

lar birçok şeyi erken sorgulamış ve olgunlaşmışlar. Diğer yandan savaşın ağır tahribatlarını anlatırlarken hâlâ bir oyundan bahseder gibi anlatanlar da olabiliyordu. Yaşayamadıkları çocukluklarını, yaptıkları geriye dönüşlerin bir yerlerine sığdırmaya, sıkıştırmaya çalışıyorlar. Olanlar ile olmasını istediklerini harmanlıyorlar. Göç çocukları şimdilerde birer yetişkin. Kimisi işçi, kimisi işveren, çoğunluğu işsiz, bazıları ise sanatla ilgileniyor. Genç kadınlarda da çalışanlar olduğu kadar, ev de kalıp ev işleri yapanlar da var. Hepsinin ortak özellikleri aile büyüklerinden farklı düşünmeleridir. Burada "büyüdüklerinden", köylerine geri dönüş konusunda pek gönüllü değiller. Kent hayatına tam anlamıyla entegre de olamamışlar. Fakat İstanbul'a alışmışlar ve yeni hayatlar kurma derdindeler. Büyükleri köye dönme konusunda çok net ve istekli olsalar da, gençlerde köye dönüş daha çok nostaljik bir havada, kısa süreliğine yaz aylarında gidip gelme biçimindedir. Oralardan kopmak istememe, ancak hayatını da burada, büyük kentlerde kurma isteği ağır basıyor. Lakin fiziksel olarak İstanbul'a alışsalar da ruhsal dünyaları karmaşıktır. Hemen hemen tüm gençlerde ailelerine çok bağlı oldukları izlenimi edindim. Aile içindeki tüm bireyler birbirlerine bağlı ve saygılıdır. Göçten sonra aileler parçalandığından kalanlar birbirlerine karşı daha duygusal ve destekleyici pozisyondadırlar. Fakat bazı gençlerde göçü unutmak, geçmişe bir sünger çekmek için, farklı tercihlerde bulunabiliyorlar. Batmanlı bir genç, tek hayalinin üniversiteyi kazanıp Türk Dili ve Edebiyatı bölümü okumak olduğunu söylüyordu. Abisi de "hiç dostum yok" demişti ve köye geri dönmek istemediğini felsefi temellere bağlamaya çalışmıştı; Heraklitos'tan "aynı nehirde iki kez yıkanmaz" sözünden tutalım da, tarihteki bir olayın geriye döndürülemezliğine kadar, köye geri dönüşü zihninde bitirmekle yüz yüze olduğunu hissettirdi. Ama oradaki hayatlarının daha güzel olduğunu da söylemeden edemiyordu. Buradaki çelişki, gençlerin burada kalmak istemelerine rağmen ruhsal olarak hâlâ bunu yaşayamadıkları, kendilerini buraya ait hissedemedikleridir. Buraya ait olabilmek için de sistemi en fazla savunan alanlara girmeyi istemek gibi çelişkili bir tercihleri de söz konusudur. Bir yandan karşıtını üretecek bir mesleği hayal ederken, diğer yandan buralara duyulan güvensizlikten dolayı dost edinememek de ayrı bir trajedidir. Muşlu bir genç ise çalıştığı tekstil atölyesinde özellikle de 'Karadenizliler'in kendisini aşağılamasını, "Kürtleri buralardan atalım da ne olursa olsun", "Kürtleri doğuya yollayalım, orada hepsini yakalım" gibi sözlerini aktarırken gözleri dolu doluydu. Yine bazı gençlerde ruhsal anlamda yaşanan sorunlar görünür hâle gelmiş. İstanbul Üniversitesi'nde okurken babası öldürülen ve ailesi zorla göçertildiği için okulu bırakan bir genç, babasına olan sevgisini anlatırken hüngür hüngür ağlamaya başladı ve görüşmemiz bir süreliğine durdu. Daha sonra annesine sorduğumuzda, babasının ölümünü hazmedemediğini ve sara hastalığına yakalandığını söylemişti. Ardından, "buradan ayrıldıktan sonra nerede, hangi sokakta,

hangi köşede düşecek bilemiyorum" diye eklemişti. Aile büyükleri daha dayanıklı ve duygularını gizleyebiliyorlardı. Gençler duygularını daha açıkça hissettiriyorlardı. Farklı bir olay da, yanında kardeşi kaçırılan Mardinli bir genç kadın, kardeşini kaçıran özel tim elemanlarına çığlık atıp engel olmaya çalışırken, silah kabzasıyla başından darbe alıyor ve o günden beri ruhsal anlamda ciddi rahatsızlıklar yaşıyor (95'den beri). Genelde odasına kapalı ve kimseyle görüşmek istemiyor. Tırnaklarını kesip biriktiriyor, karanlıkta oturuyor ve sürekli, kaçırılıp kaybedilen kardeşini sayıklıyor... Genel olarak gençler olaylardan daha fazla etkilenmişler, İstanbul gibi bir yerde yalnız ve asosyal kalmayı bir korunma biçimi olarak ve tehlikeleri bertaraf etmek için seçiyorlar. Hayata tutunma konusunda çok inatçı olmaları da bundandır. Buralarda kendilerini koruyup yaşamlarını sürdürebilme isteği, onlara bunu yaptırıyor. Güvensizlikten dolayı sosyal çevreleri geniş değil. Yine Bingöllü genç bir kadın ve kız kardeşi, ağabeyleri dağda diye kaçırılıp on beş gün bir panzerde ve bilmedikleri bir evde rehin tutuluyorlar, "ağabeyiniz gelsin sizi kurtarsın" deniliyor. Genç kadın olayı anlatırken hâlâ zorlanıyordu ve abisi onun yerine yaşadıkları zorlukları bizlere anlattı. Hem kendisini Türkçe ifade edemiyordu, hem de yaşadığı o baskısı nedeniyle konuşamıyordu. Buna benzer örnekleri çoğaltabiliriz. Burada gençlerin içinde bulunduğu ruh hâlini aktarmaya çalıştım. Şehirli gibi görünüp de hâlâ buralara ne kadar yabancı kaldıklarını, ne köylü nede kentli olduklarını, seçimlerini kentlerden yana koysalar da buraları güvenli görmediklerini, metropollerin tehlikesinden dolayı ailelerine fazlasıyla bağlandıkları izlenimi edindim. Hem kültür hem de kuşak çatışmasını birlikte yaşadıklarından, çok ciddi ruhsal zorlanmalarla karşı karşıya kalıyorlar. Bu durum tüm yaşamları boyunca bir kambur gibi onları takip edecek gibi görünüyor.

Aile büyüklerinde, yaşlılarda durum ayrı bir trajediydi: onlar hayata küsmüşler ve sadece yaşamak için yaşayan bir duruma gelmişler. Zorunlu oldukları ve aileleri burada olduğu için kalıyorlar. Terk etmek zorunda kaldıkları topraklarına duydukları hasret her hâllerinden belli oluyordu. Bir yandan askerin baskısı, diğer yandan Hizbullah baskısı, korucuların dayatmaları da cabası… Fakat bunlar olurken evi geçindirmek, çocuklarına bakmak gibi ağır bir sorumlulukları da var. Tüm bu sıkıntıların altından kalkmak sağlam bir iradeye sahip olmayı gerektirir. Oysa görüştüğümüz herkes yaşadığı ağır travmaları yansıtıyordu gözlerinde, konuşmasında, hareketlerinde… Lakin bir biçimde yaşamak, hayatı sürdürmek de gerekiyor. Bu yüzden ev dışında genelde ruh hâllerini belli etmemeye çalışmışlar. Bununla birlikte ciddi bir sağaltıma da ihtiyaçları var. Bizleri, dertlerini dinlemeye gelenler olarak gördüklerinden ve bazı ailelerle daha önce de röportajlar yaptıklarından, onlara dokunur dokunmaz anlatmaya başlıyorlar, "günlerce, aylarca anlatsak bitiremeyiz yaşadıklarımızı" diyorlar. Fakat anlatırken de yaşadıklarının tümünü anlatmıyorlar. Hâlâ

kaygıları var, bu nedenle kendilerine oto sansür uyguluyorlar. Bazıları da kayıt cihazımızı ve kameramızı kapattırdıktan sonra anlatmaya devam etti. Anladık ki insanlar hâlâ hayatlarından kaygı duyuyorlar, tehlikede olduklarını hissediyorlar. Bu nedenle istediklerimizi tam olarak alamadık desek yeridir. Çok yoğun acılar yaşayıp da, rahatça anlatıp açılamamak o insanlara yeni bir işkence çektirme yöntemidir. Çünkü paylaşmak isteseler de acılarını tam olarak ortaklaştırmıyorlar, paylaşmıyorlar.

Günümüz şehir yaşamında çoğu insan yaşadığı kimi ruhsal sıkıntılar nedeniyle psikiyatra gider, psikologlara başvurur. Oysa göçzedeler çok nadir vakalar dışında genelde psikologlara gitmemişler. Yaşadıkları ağır bir ruhsal çöküntü olsa da, hayata daha fazla sarılarak, inatla yaşayarak kendi "tedavilerini" yapıyorlar. Tedavi dediğimiz bir nevi duyguların bastırılmasıdır, yansıtmamadır. Diğer aile fertlerine olan özlem (neredeyse tüm aileler parçalanmış) ve her dokunduğunuzda anlattıkları göç "serüvenleri" onlara acıları yeniden yaşatıyor.

Aileler göç hikâyelerini anlatırken genelde evin oturma odasını tercih ediyorlar. Tüm aile fertleri görüşmemizi dinliyordu. Dikkatimi çeken önemli bir husus, çocukların da orada bulunmasıydı. Belki bilinçli yapılmış bir davranış değildi, fakat yaşananların onlar tarafından da bilinmesini ister gibiydiler. Çocuklar acılara ortak ediliyordu. Anlatıcı ağladığında şaşkınca onlara bakıyorlardı. Bu tür ortamlarda çocuklara geçmişin aktarımı yapılıyordu. Belki de 'acılarımız ne kadar paylaşılsa o kadar hafifler' duygusundandır, belki de düşünülmemiştir bu konu ve kendiliğinden gelişen bir durumdur. Ancak "göç çocukları" hayata diğer çocuklarla karşılaştırıldığında, bir çocuğun sıradan ve oyunlarla-oyuncaklarla dolu yaşamından uzak, sıkıntılarla dolu bir başlangıç yapıyorlar. Hayata ruhsal olarak borçlu başlıyorlar, bilinçaltları "dolu dolu" başlıyorlar.

Görüşmelerimizde bu trajik anlatımların yanında komik enstantaneler de olmuyor değildi. Bizler için bir nefes arası gibi oluyordu bu anlar. Özellikle eşlerin birbirlerine takılmaları, birbirlerini korkaklıkla suçlamaları, "sen de amma abarttın!" gibi birbirini boşa çıkarmalar vb. güldüğümüz anlar da çokça yaşandı. Fakat aynı olayı birkaç kişiden dinlediğimiz için karşılaştığımız bir sorun vardı: olayların yaşandığı tarih ve kişilerin yaşlarının farklı söylenmesi... Bunlar çok genel olmasa da yaşanan durumlardı. Abartma diye algıladığımız mübalağalı anlatım ise insanların sürekli yaptıkları "geriye dönüş"lerde sadece kendilerini ya da ailelerini anlatmasıdır. Öyle ki anlatımlarda sanki sadece o ailenin evi yanmış gibi yansıyabiliyordu. Bunun sebebi kanımca, herkesin kendi hikâyesinde odaklanması ve anlatırken de bu hikâyeyi merkeze koyması ve yaşadıklarına her geriye dönüşte günümüzden bir şeyler götürüp eklemesidir. Anlatırken ağlıyorlardı çünkü anlatımlar sıcağı sıcağınaydı. Lakin dil masalımsı bir havaya

bürünüyordu. Sanki "bu acılar yaşandı, yaşanmıştı. Ama artık yeni bir hayata başlıyoruz" duygusuyla geçmişi biraz küskünce öteleme fikri vardı. Belki bilinçsizceydi fakat bu hissediliyordu. Yine görüşmelerimizde hikâyesini o kadar düzenli anlatanlar vardı ki soru sormamıza bile gerek kalmıyordu. Başından geçenleri defalarca anlattıkları belli oluyordu. Fakat kimi yerlerde de görüştüğümüz kişiler kontrolü bizlerden alıyordu ve onlardan almamız gerekenleri değil de, çok daha farklı ayrıntıları dinlemek zorunda kalıyorduk. Görüşmelere iki-üç kişi gittiğimizden, bu tür durumlarda birbirimizin gözlerine bakıp gülüyorduk. Çünkü kontrolü yitirmiştik. Tekrar kontrolü "ele geçirene kadar" epey bir çaba sarf etmemiz gerekiyordu.

Görüşme yaptığımız ailelerin hepsinde oldukça duygusal anlar yaşadık. Objektif bir çalışma olması kaygısı bizim için önemliydi. Bu objektiviteyi yakalamaya çalıştık. Fakat öylesi anlar oldu ki, aile fertleriyle birlikte gözlerimiz doldu, kendimizi tutamadığımız anlar oldu. Ne kadar objektif olmaya çalışsanız da duygusal bir varlıksınız. Saklamaya çalışsak da o anda, belki de daha sonra bizler de ağladık. Çünkü anlatılanları başka hiçbir duyguyla ifade edemezsiniz. Tüm aile fertlerinin sessizleştiği, birkaç dakika sustuğu anlar çok oldu. Bu anlar genelde aile içinden birinin öldürüldüğü veya kaçırılıp bir daha haber alınamadığı zamanların anlatımı sırasındaydı. Ya baba, ya çocuk, ya amca… Ve bizler o insanları ağlattık! Yaşadıkları o devasa acıları tekrar ettirip yeniden yaşattık. Bu konuda oldukça huzursuzduk. Çünkü yaptığımız, üstü küllenen korları yeniden üflemekti. Yapmak zorundaydık, çünkü bu yapılanlar gizli kalmamalıydı. Geçmişle sağlam bir yüzleşmenin olması, geleceğe daha açık ve özgür bir toplum bırakmanın yolu bu yaşananların topluma mal edilmesiyle olabilirdi ancak. Bizler de gücümüz yettiğince bunu yapmaya çalıştık. Lâkin geriye dönüşler çok acılı oldu. İşkenceleri, ölümleri, bağ ve bahçelerin yakılmasını, çok sevdikleri köpeklerinin öldürülüşünü, capcanlı olan ama şimdi "kuşların bile olmadığı" o çoraklaşmış köyleri hatırlattık göçzedelere! Yollarda yaşadıkları sefaleti, İstanbul'daki yoksulluklarını, işyerlerinde ve yaşamın herhangi bir alanında aşağılanmalarını, hep kendilerinin diye bildikleri topraklarından ansızın koparılıp kuru bir ağaç dalı gibi bir kenara fırlatılışlarını hatırlattık. Hatırlattık ve ağlattık o insanları. Ama bizler de çok etkilendik bu anlatılanlardan. Ruhsal dünyamız alt-üst oldu. Aylarca bunun etkisi devam etti. Çalışma arkadaşlarımızla yaşananları paylaştığımız için çoğul kullandım. Fakat anlatılanların bende bıraktığı etki çok fazlaydı. Bir devlet, bir halktan bu kadar mı nefret ederdi? Bu kadar acıyı çektirmenin mantığını, duygusunu, güdüsünü artık her neyse bir türlü anlayamadım. Bu sorular hep zihnimdeydi ve her görüşmeden sonra kendime soruyordum. Kendi evini yakmak için kibriti bir köylüye vermenin düşünsel arka planını nasıl açıklamak lazım? Evleri az yandı diye dönüp kalan eşyalarını kurtarmaya çalışan insanları, evle bir-

likte yeniden yakmak neyle açıklanabilir? Acılar öylesine ağır ve yaşanan travmalar o kadar derin ki, sadece dinleyerek bile bizler bunu derinliğine hissedebiliyorduk. Görüştüğümüz ailelerin hepsi artık bu yaşananlardan yorulmuş barış ve çözüm istiyoruz deseler de, birçoğu kardeşliğe ve birlikte yaşamaya inanmıyor artık. Çünkü "kimse acımızı anlamıyor" duygusundalar ve birlikte yaşamak için bir gerekçelerinin olmadığını, bunun bir anlamının kalmadığını düşünüyorlar. Lâkin ağızlarından düşürmedikleri iki kelime var: barış ve çözüm. Bu acıların dinmesi için artık bir şeyler yapma zamanı gelmedi mi? Kendi yüksek ya da alçak pencerelerimizden değil, göçzedelerin gözüyle hayata bakmayı öğrenebildiğimizde, onların sorunlarına bir nebze de olsa çözüm önerileri geliştirebiliriz. Çözümü de onların yerine değil, onlarla birlikte düşünerek üretmeliyiz! 'Birlikte yaşamak' isteseler de istemeseler de...

Temmuz 2008

"Ömrüm boyunca hep şiddete mi maruz kalacağım?"

2008 Haziran'ında *Göç Hikâyeleri* projesi bittikten hemen sonra, görüşmeler sürecinde alınan notlardan yukarıdaki izlenimler ortaya çıkmıştı. Agos gazetesinin kitap eki Kirk'te kitabın tanıtımı yapıldığında metnin özet hali oraya da gönderilmişti. Toplum ve Kuram Dergisi'nin 9. sayısını 1990'ları konu edinerek hazırladığımızda, dönemin en önemli sosyal, siyasal ve de trajik olaylarından birini, zorunlu göçü, bu kitaptaki bir görüşme ve yukarıdaki *İzlenimler* üzerinden anlatmak istedik. Yukarıdaki başlığı da *Göç Hikâyeleri* çalışmasını yürüten ekibimizden üç arkadaşımızın İkitelli/Ayazma'da görüştükleri O.G söylemişti. Bu sorusu aynı zamanda Göç-Der için hazırladığımız kitabın alt başlığı da olmuştu. Aşağıda O.G ile yapılan görüşme var. Metindeki sorular çalışma kitaplaştırılırken çıkarılmıştı ve biz de buraya aktarırken ilk kısmını özetleyerek metnin kalanını olduğu gibi bıraktık.

O.G, Muş'un Malazgirt ilçesinin Nordin köyünden evleri yakılarak, tehditle ve zorla göçertilerek İstanbul'a gelmiş. Aşağıda yaşadıkları okununca dönemin hem tanığı hem mağduru hem de isyan edeni olduğu, kendi üslubu ve anlatımıyla açık bir biçimde görülecektir. Hukuksal açıdan yaşadıklarına dair herhangi bir hesabın verilmediğini, aile boyu yaşadıkları travmaların ve tüm hayatlarının işkenceye dönüştürülmesinin hiçbir hukuki karşılığının olmadığını da göreceksiniz. Anlattıkları devletin yüz yıllık Kürt siyasetinin bir özeti gibi. O.G'nin tüm yaşadıklarını kendi dilinden özetleyecek bir cümle ararsak eğer, şu olabilir: "devletimizin sa-

yesinde ailenin sekiz ferdi yarım!" Görüşme üç ayrı döneme ayrılıyor; ilk kısımda köy yakılmadan önceki hayatları, ardından köyün yakılması ve zorla göç ettirilmeleri ve son olarak İstanbul'da yaşadıkları zorluk ve yoksulluk. O.G'nin kronolojik olarak bu üç süreci tahta ve naylondan yapılmış 5-6 metrekarelik barakalarda yaşamaya çalışırken anlattıkları aşağıda aktarılmaktadır.

* * *

[Köyümüz Nordin] iki yüz elli-dört yüz hanelik bir köydü. ...genelde çiftçilik yapardık. Bizim orada tarlalarımız vardı. Hayvanlarımız vardı. Hayvan beslerdik yani. Buğday ekerdik. Nohut ekerdik. Arpa... işte, bu tür şeyler yapardık. Küçükbaş, büyükbaş hepsi vardı. Köydeki konumumuz çok güzeldi yani. (...) Bizim altı tane tarlamız vardı. İşte, ortalama iki yüz, iki yüz elli dönüme yakın bir arazimiz vardı. Bir de bizim Malazgirt'te de iki tane evimiz vardı. Hem köyde vardı hem Malazgirt'te vardı yani. Hem köyde hem de ilçede vardı evimiz. Orada da kiradaydı evimiz. Her ikisi de. Böyle, oradan da gelen gelirimiz vardı bizim. Oradan gelen kira gelirimiz vardı. Köyde de evimiz vardı.

Doksan yüze yakın koyun vardı. Otuz beş kırka yakın da büyük baş hayvanımız vardı bizim. Çok güzeldi yani. Köyün en zenginlerinden biriydik yani. Zaten babam da tek başına çalışıyordu. O tek tarla, kardeşlerinden ona pay edilmişti. Gerisini o, kendisi çalışarak bunları almıştı. O, hemen yandaki köyün tarlasını almıştı. Geldi Malazgirt'ten yer aldı. Evimiz güzeldi yani. Köyümüzün ekonomik durumu güzeldi yani. Toprak verimliydi, Yazın çalışırdık. Kışın da otururduk (…) babam çalışıyordu o zaman.

Küçüktük. On, on iki yaşlarında falandık. Yani, seksen doksan yıl önce, öyle, aşiret gelip yerleşmişti. Oranın en eskileri yetmiş yıllık bir göçtü. Orada beş altı tane aşiret vardı mesela. Şu anda bizi köylerden kovanlar Brukiler'dir. Bir de biz vardık: Çukuri. Şeyh Hasani, Halasini, Libi, bir de Ozmani vardı. Şu anda onlar da köyden çıkmadılar zaten. Gelip buraya köye yerleşmişler, işte ilk bir aile gelmiş, o da ailesini getirmiş. Öyle öyle devam etmiş. [İlk önce hangi aşiretin yerleşmiş olduğunu] bilmiyorum. Ama herhalde bizimki. [Babam köye geldiğinde] altı yaşındaymış. Bazen oturuyoruz, konuşuyoruz. Anlattığına göre, ilk oraya geldiklerinde on beş yirmi tane hane varmış, yani Brukiler, bizi oradan kovanlar, biz geldikten yirmi otuz sene sonra gelmişler. Ozmaniler de komşu olarak gelmişler, orada birbirine destek olmuşlar.

Hepsi Kürt. Hepsi Kürtçe konuşuyor. Yani aile büyükleri de vardı, içinde hiç Türkçe bilmeyen de vardı. Hepsi Kürt'tü yani hepsi Müslümandı. Hepsi Şafii [mezhebinden] idi. [Köyde farklı etnik kökenden, dini inanç-

tan kimse] yoktu. Çok güzel bir ortam vardı. Daha birisinin başı ağrımadan toplanırdı herkes. Geçmiş olsuna gelirdi. Başsağlığına gelirdi. Bir de bizim köy, yani Malazgirt örnek bir köydü. Birbirini seven, birbirine destekçi, çok güzel bir ortamı vardı bizim köyün. Ben mesela küçüktüm, hatırlıyorum. Mesela en büyük aşiretlerden biri de Brukiler'dir. Brukiler de o zaman, hep kavgacı... Onlar da insanları fazla içlerine almayan, yani almayan derken, hür yaşarlardı. Yani hep kavgacı... Her şey elimizde olsun diyorlardı. Ama iyi geçiniyorlardı. Bakıyorlardı ki, onlar tek bir aşiret. Orada beş altı aşiret daha var. Ama onlar da hep dışarıdan bir güç, hep bir arka beklerlerdi. Dışarıdan bizi destekleseler; biz de bir şey yapalım. [Herkes kendi aşiretini] tutardı tabii.

Öyle [gerginliklere sebep] olmazdı. Bizim köyde kavga olduğu zaman, kesinlikle yani birbirine kimse... Mesela ben çok şahit oldum. Köyde mesela şey vardı, o korucuların çocukları vardı. Yedi sekiz kişi beni dövdü mesela. Babam çıktı silahla. 0 zaman da yazdı. Ekin zamanıydı. Bırakmadı kimse tarlalarına çıksın. Onların en büyüğü geldi, babamın elini öptü. Yani babamlar üç kardeşti. Bir de yedi sekiz tane amcasının oğlu vardı. Biz orada en az kişilerden biriydik. Geldiler yani babama. Bırak dediler. Özür dilediler. Yani isteseydiler, yine şey yaparlardı. Yani öyle kavgası bir şeyi yoktu. Yani uzlaşma kültürü vardı içimizde. [Büyükler araya] girerdi, evet. Ne olursa olsun kesinlikle bir büyük araya girdiği zaman sorun çözülürdü yani. Tabii orada köyün ileri gelenleri, büyükleri vardı. Büyüklerden biri de benim amcamdı. Mele Cemal derlerdi. Köyden birkaç kişi vardı. Köyde bir şey olduğu zaman onlar konuşurlardı.

Mesela köyde biri daha vardı. Yani duyduğum kadarıyla anlatıyorum. Bir kavga olduğu zaman beş altı kişilik bir heyet vardı. Öyle büyükler vardı. Geliyorlardı. Beraber gidiyorlardı. Sorun çözüp kalkıyorlardı. Evet, Ruspiler[1] vardı. Öyle diyorlar. Biri de benim amcamdı. Birkaç kişi vardı öyle. Mele Cemal, Hoca... Onun da on, on beş yıllık medrese hayatı var.

O da şu an göç etti. O da şu an burada yaşıyor. İkitelli'de. Aile reisimiz oydu zaten. O, amcam oğlu, babamlar falan, hepsi onun elindeydi [sözünü dinlerlerdi]. Özellikle bir şey olduğu zaman, onunla şey yaparlardı. Benim bildiğim kadarıyla... Öyle şenlikler de falan... Koç günleri vardı. Beran Berdan[2] diyorlardı. Herkesin özel bir günü senesi vardı yani, işte

1 Ruspi; kelime olarak "beyaz yüzlü", "aksakallı anlamına gelmektedir. Yaşlılar arasında öne çıkmış, sözü geçen, sorunların çözümünde rol oynayan kimselere verilen bir sıfat.

2 Beran Berdan : Türkçe'si "Koç Katımı". Sonbaharda çiftleşmek amacıyla koçların koyun sürüsüne bırakılması tarzında yapılan, bolluk ve bereket getireceğine inanılan, bu amaçla şenlik havasında kutlanan etkinlik.

böyle. Sonbahara doğruydu. Herkes koçlarına böyle güzel şeyler, süs bağlarlardı. Balon falan bağlarlardı. Güzel balonlar bağlarlardı. Şeker falan, çocuklara dağıtırlardı. Ben hep hatırlıyorum. Çünkü babamın en büyük oğlu benim. Yani amcamlarda, ben, koçun sırtına binerdim. Hep böyle koşardım. Herkesin evinde böyle bir şey vardı. O gün vardı mesela.

Bir de kulav[3] vardı. Kulav şey... Bu, koyun yünüyle yapılıyordu. Keçe gibi halı gibi bir şey... Koyun yünüyle yapıyorlardı. Halı gibi... Koyun yünüyle yapılıyordu. Biz, kulav diyorduk. Biz de onları yapana Divejen[4] diyorduk yani. Onlar gelirdi, o kulavları yaparlardı mesela. Herkes gelirdi. Özellikle onda, herkes gelir; bir bayram gibi toplanırdı. O evin sahibi mevlit gibi bir şey dağıtıyordu, işte şarkı söylüyorlardı, yemek yiyorlardı. Ben şu an çok iyi hatırlıyorum. Benim ismimi yazıyorlardı. Herkes gelmiş işte beni öpüyorlardı. Halı, evet... Ama bu bildiğimiz halı değil. Bu biraz farklıdır. Para ile yapıyorlardı. Hani şimdi gidiyorsun ya Kaşmire; para ile alıyorsun. O da öyle bir şeydi. Gücü yeten... Yani herkes yapmıyordu zaten. Köyde yedi sekiz kişiyi yaparlardı o kadar kişinin içinde. O da büyük... Yani geliri güzel olan... Çünkü biraz paralı bir iş olduğu için... Böyle işte eğlence yaparlardı. [Divejenler seyyar dolaşıyorlardı], evet. Öyle... Sen yününü hazırlardın. Onun da malzemesi vardı. Gelirdi. Yerin geniş olacak. Ya büyük ahırın olacak ya büyük odan olacak. İşte metrekaresini yapıyordu. Orada yapıyordu onu. O arada da millet geliyordu. Her akşam toplanıyordu millet işte. Yani iki üç günde bir evde yapıyorlardı. Çok güzel bir şenlik vardı. Kimileri şarkı söylerlerdi, işte biz klam diyoruz. Sesi güzel olanlar söylerlerdi işte. Bu şekil işte... Böyle güzel şeyler vardı. Ki o çok güzeldi. Mesela ben işte, şu anda... Bazen... Dün de bizim komşumuzla konuştuk. O günleri çok acayip özlüyorum o günler çok güzel günlerdi. Dengbej[5] vardı. Kimin sesi güzel olsa, gelirdi mesela, söylerdi.

Çok huzurlu, çok sakin bir ortam vardı. Bizi şu an çıkartan Brukiler'dir zaten. Şu an... Onlar bizim çobanlarımızdı zaten. Küçükten büyüyene kadar iki tanesinin düğününü de babam, biz, kendimiz yaptık, işte mesela yoğurdun üstündeki kaymağı, benim annem totik[6] yapardı. Totik hani... Bildiğimiz totik yapardı. Yoğurtla yapıyorsun mesela. Yağ koyuyorsun, tandıra koyuyorsun. Çok güzel bir şey olurdu. Benim annem her sabah mesela, bana vermiyordu. Ailede herkes beni de seviyordu. Bana vermi-

3 Türkçe keçe olarak da bilinir. Yere serilen halı, kilim gibi yünlü döşemelik anlamına gelmektedir.

4 Kulav [keçe] yapan kişi

5 Klamlar (türküler) söyleyip, Çiroklar (hikâyeler) anlatan Kürt ozanlarına verilen isim.

6 Yoğurdun üstündeki kaymağın tuzlanarak küplerin içinde saklanmasıyla elde edilen yiyecek.

yordu annem, götürüyordu onu, onlara veriyordu. Ama en sonunda bizim evi yakmaya geldiği zaman... Geldiler, babama dediler, biz senin seviyene gelmedik ama biz seni bizim seviyemize getireceğiz. Bizim çobanlarımız... Bizim evimizde, elimizde büyüyen kişiler... Bizi bu hale getirenlerin başında da Brukiler de vardı zaten.

Köydeki bu yaşayış 1994 yılında bozuluyor. O.G. anlatıyor, olduğu gibi aktarıyoruz:

94'de... işte, kışındı. Böyle, sonbahara doğruydu. İlk önce köyün gelir düzeyleri yüksek olanları, geliri güzel olanlardan başladılar, ilk başta bunları birbirinden koparmaya çalıştılar mesela. İşte bunu Brukiler yaptı. Şu an köyde olan korucu olan kişiler yaptı bunu. Geldi, ona dedi, sen böylesin, bunu kovman lazım. İşte 94'ün ilk aylarında bunlar milleti böyle şey yapıyorlardı. Milleti şişiriyorlardı. Onun yanına gidiyorlardı işte, falan kes böyledir. İşte o şekil geldi.

İlk önce onların iki tane adamlarını öldürdüler. Brukiler'in... İki tane adamlarını öldürdüler. Bizim köyün çok ilerisinde öldürdüler. Bilmiyoruz yani. Onlar, öldüğünü söylediler. PKK değil... Yani biz bilmiyoruz. Kimi öyle diyor. Yani bizim bilgimiz yok, kimin öldürdüğünden. Ondan sonra bu korucular gelip benim babamı, amcamı götürdüler. Gelip götürdüler, işte, dediler, siz yapmışsınız. Babam ile amcam üzerinde duruyorlardı köyde en çok. Özellikle benim babam ve amcam üzerinde... Köyün ileri gelenlerinden olduğu için... Babam da böyle girişken, çalışkan biri olduğu için... Yani bunu bütün köylüler de biliyor. Geldiler işte. Bunların üzerinde durdular işte. 0 zaman yukarıda başka kişiler de vardı. Onları da götürdüler.

İşte 94 yılının Şubat, Mart ayında olması lazım. Mart ayıydı; çünkü kar da vardı. Geldiler, bunları götürdüler, işkence yaptılar işte benim babama, işkence yaptılar. Benim babamın bacağı şişmişti. Pantolonu yırtılmıştı. Öyle işkence yaptılar. Bütün dişlerini çekmişlerdi. Babamın yani... Bunu devlet yaptı, askerler yaptı.

Karakola götürmüşlerdi. Muş'takine götürmüşlerdi. Babamın bütün dişlerini çekmişlerdi. Babama bayağı bir işkence yapmışlardı. Orada söylüyorlarmış yani, işte sen bu suçu üstüne al. İşte bak, küfretmiş, işte az önce birisine bak ne yaptık! Öldürdük, demiş. Söyle ki kurtul; yoksa seni de öldüreceğiz! İşte elektrik vermişlerdi. Amcam... Bıraktılar, geldi amcam. Babamın üzerinde çok durmuşlardı. Amcama işkence yapmamışlardı. Sonra geldiler; birkaç köylü daha topladılar. Annemin babasını, kardeşini, yirmi otuz kişi daha topladılar. Götürdüler hepsini. Kimseye işkence yapmamışlardı. Sormuşlardı bir iki kişiye. En çok benim babamın üzerinde durmuşlardı. Babama demişlerdi, işte söyle, ben öldürdüm. Babam da

demiş, ben görmediğim, yapmadığım bir şeyi üstlenmem demiş. Benim gözümün önünde bir tane asker... İşte daha o zaman köye yeni askerler gelmişti. Biz müfreze diyorduk o zaman askerlere. Köye geldikleri zaman, bayağı bir gelmişlerdi. Arabalarla falan... Benim gözümün önünde babama döner bir tekme vurdu. Benim babamın şapkası bacağının arasından çıktı. Gözümün önünde. Asker vurdu, gözümün önünde. Döner tekme vurdu. Tekme vurdu babama. Babamın dişi kırıldı. Ben o zaman çok iyi hatırlıyorum. Çeşmenin önündeydi; hava da soğuktu. O zaman çağırdı babamı. Babam dedi, kim. Dedi, sen, sen! Babam da gitti. Babamın yanında durdu. Döner tekme vurdu. Dişi çıktı böyle. İki gün sonra gelip babamı alıp götürdüler. Ben Türkçe güzel ifade edemiyorum. Bir çocuğun gözünün önünde babasını döverlerse [insan ne hisseder]. Bir de benim babam geldiği zaman yürüyemiyordu. Bacağı çok şişmişti. İki bacak kadar olmuştu. Burnundan kan geliyordu. Yani, babam geldi. Köyün minibüslerinin durduğu bir yer vardı. Orada durdu. Ben babamı orada gördüm, bayıldım zaten. Yüzüm ağzım hep toprak dolmuştu. Bayıldım babamı o halde görünce. Bende zaten şimdi epilepsi [var.] Sara hastasıyım. Benim bütün sinir sistemim. Hep bu olaydan oldu yani. Yoksa ben... Köyde herkes seviyor. Yoksa çok akıllı... Herkes beni seviyordu. Geldikten sonra, bu olaylardan sonra, ben allak bullak oldum. Düşün yani, gözümün önünde babamı dövdüler. Babamı o halde gördüm ve eve geldiği zaman benim babam konuşamıyor. Kan burnundan çıkıyordu, çünkü dişlerini çekmişlerdi. Şu an dahi sanki ben babamı izliyorum yani. Hepsini, bunları teker teker yaşadım.

Bizim köyde en çok buğday vardı. Hep birileri buğdayları karıştırıyordu. Onlar da o kadar babamı dövüyorlardı. Gözümüzün önünde öldürdüler [öldüresiye dövdüler], babamı. Çok işkenceler yaptılar. Köyde en çok işkenceyi çeken benim babamdı. Hastaneye falan gitmedik. Bizi de köyden kovdular. Bizi... Saat sabahın kaçıydı bilmiyorum. Parça parça yakıyorlardı. Savcı da... Zaten yakan savcıydı, yakan askerdi. Köyü satan da, o zamanın dört lirasına satan korucuydu. Yani devlete sığınması... Bruki dediğimiz aşiret, o zamana kadar niye yakmıyordu? O zamana kadar niye gelip yakmıyordu, kimsenin evine bir şey yapmıyordu? Devlet bunların arkasında, savcı da, asker de bunların arkasında... Yani komutan benim babama demişti. Yani, 'Sen silah almazsan, yirmi dört saatte bu memleketi terk edeceksin' demişti. 'Seni Muş civarında görmeyeceğim' demiş. Bunu söyleyen alay komutanı. Benim babam demiş, 'Ben alacağım silahı, kendi köyümüz[de], çocukluğumu geçirdiğim, aynı tabakta yemek yediğimiz kişiyi kovamam' demişti. 'Yapacaksın' demişti. Babam da demiş, 'Ben bu şerefsizliği yapamam.' Ki şerefsizliktir de yani... Özür dilerim ama bizim gözümüzde bunu yapsa bir insana bu şerefsizliktir. Ben bunu yapamam demişti. Ve bizi de köyden... 'Ben bu memlekette, yirmi dört saatte seni görmeyeceğim' demişti. Biz, o süre sonunda çıktık. Ba-

bam geldi, artık çıkalım dedi. Bu korucular geldi; işte bu bizim evimizde büyüyen... N.Ö. miydi? Yani işte, tam hatırlamıyorum. Benim babamın çobanı... O işte geldi. Bize dedi, sen çıkacaksın; dedi. Elini de burasına koydu. Dedi, 'Ben senin seviyene gelmedim; seni kendi seviyeme getireceğim. Seni buradan çıkartacağım' dedi. 'Sen burada duramazsın' dedi. Yani işte, ben senin gibi zengin olamadım. Ben senin gibi varlıklı olamadım. Ki onlar çoktu. Aşiretti. Bölüşseydi, adam başına bir tarla düşmezdi. Bu şekil, adam silahını çekti; babam da silahını çekti; annem Kuran'ı getirdi. Dedi, 'Oruç'un başı üzerine, Kuran'ın başı üzerine çıkarım' dedi. 'Başka yapacak bir şey yok' dedi.

Vallahi işte, Brukiler komple korucu oldu işte. Yüz, yüz elli kişi vardı işte. Bizim doğuda yani on altı on yedi yaşında olan adama, eli silah tutan adam derler. Yani öyle yüz, yüz elli tane adam vardı. Yani o kadar korucu olarak adamları vardı. Bizden önce de göç vardı. Zaten köy büyüktü. Biz de korkudan bir yere çıkarmıyorduk. Bir şey yapamıyorduk. Hepimiz bir eve toplanmıştık korkudan. Böyle camdan, böyle yağmur yağar, gök gürler ya, izlersin. Öyle camdan, ben de kurşunları izliyordum. Üstümüzden gelip geçiyordu böyle. Bize atıyorlardı o kurşunları. Camdan kurşunlan izliyordum. O korucular bizim evin üzerine atıyorlardı, işte, hepimiz sığınmışız. Annemdir, iki tane amcamın eşidir, işte çocuklardır, hepimiz bir odaya sığınmışız korkudan. Benim diğer amcamı da gözaltına almışlardı. Babama da işkence yapıyorlardı. Bir tane tek büyük amcam vardı. O bizim yanımızdaydı; silahlıydı. Ben de çocuktum tabii. Çıktım dışarı. İşte, 'Vurun bunu, dediler; vurun bunu!' Silahı bana doğrulttular. Ben oradan kaçtım. Yani bayağı bir zorluk çektik orada, yani. Ondan sonra geldi babama, dedi, 'Siz burayı terk edeceksiniz.' Babam da 'Ben çıkmam' dedi. 'Ya öldürürsün ya çıkmam dedi.' Annem Kuran'ı getirdi. Dediler, 'Sizin gözünüzün önünde evinizi yakacağım' ondan sonra. Benim babam saat beşte beni çıkarttı kadınlarla, işte benim başıma bir şey gelmesin diye beni Malazgirt'e götürdü. Annem ve babamları bırakmamışlar. Demişler, gözünüzün önünde evinizi yakacağız...

Asker yakmıyordu. Korucular yakıyordu. Asker gelip uğraşmaz. Mazotu benzini getirdiler; hepsini korucular yapıyor. Bütün amcamlar, hepsi oradaydı. O Mele C. dediğim amcam daha gözaltındaydı, tutukluydu. Dediler yani, önlerini silahla kesmişlerdi. Demişler, siz izleyeceksiniz; ondan sonra biz yakacağız. Yakmışlardı işte. Ondan sonra babamı bırakmışlardı. Ondan sonra biz geldik. Ondan önce, Malazgirt'te iki tane evimiz vardı. Onlardan birini boşaltmıştık zaten. Sadece altı tane yatak kurtarabildik. O da sadece altı tane yatak aldık. O da gizli, gece götürdük. Babam beni götürdüğü zaman getirdik. Altı tane döşek, bildiğimiz döşek yani. Onun dışında her şeyi [yaktılar], yani hiçbir şeyi kurtaramadık. Beş altı ay da Malazgirt'te durduk. Bir gece geldiler. Benim amcamı götürmeye geldiler.

Polis lojmanları vardı. Kaymakamlık vardı. Onun karşısında oturuyordu benim amcam. Onun da kendi evi. Malazgirt'te üç tane dükkânı vardı. Bizim evlerimiz bayağı bir uzaktı birbirine, iki üç kilometre uzaktı. Geldiler bir gece, onu evden götüreceklerdi. Bu sefer öldüreceklerdi yani. Benim amcam kaç yıl cezaevinde yattı zaten. Biz de o akşam kalktık gittik; onlara gittik. İşte, amcama bir şey yapmasınlar diye. Tabii ki silahlı... Ama mecburen işte... Hatta o zaman on bir on iki yaşlarında falandık işte. Gittik. Yani amcama bir şeyler yapmasınlar diye. Biz gittik; ben, annem, bütün hepimiz amcamlara gittik. Gelmişlerdi; bizim evimizin önüne gelmişlerdi. Camlan falan paramparça etmişlerdi. Gelmişlerdi ki bakmışlar, bizde kimse yok. Hem babamı hem amcamı götürmek istediler. Bakmışlar, evde kimse yok. Camları falan hepsini kırmışlardı, işte oturup kirazlarımız vardı, onları yemişlerdi. Oraya sigara izmariti atmışlardı. İşte birkaç kez tehdit ettiler. Yine o dediğimiz komutan, benim babamı çağırmış. İşte demiş, 'Burayı da terk edeceksin!' Herhalde askeriyenin alay komutanı olması lazım. Yani oranın Malazgirt'in en üst düzey askeri komutanıydı. Bu sefer, demiş, 'Seni yirmi dört saat içinde Muş'ta görmeyeceğim, seni! Bu çevrede seni görürsem, öldürürüm seni' demiş. Bunu babama söylemişler. Biz de mecbur kaldık, geldik buraya işte.

İstanbul'a göç ettik. Yani buraya göç ettik. Bizim o zaman kamyon paramızı da birisi verdi. Biz buraya geldiğimizde hiçbir şeyimiz yoktu. Malazgirt'ten İstanbul'a geldiğimiz zaman... Geldik, burada daha inşaat halinde bir gecekondu vardı. Onun camları yoktu. Biz geldik, naylonla camlarını kapattık. Ayazma'ya. Buraya geldik. Aşağıdaki evde... İşte 94 yılının Aralık ayıydı biz buraya geldiğimizde, inşaat halinde... O da bizim burada Muşlu bir yakın tanıdık vardı. Onun da durumu burada güzeldi. Onun burada bir inşaat halinde evi vardı. Yani kumlar vardı. Böyle yatakları kumların üstüne koyuyorduk. Kumların üstünde yatıyorduk. Kendisi sağ olsun; geldi bizi oradan çıkarttı işte. On, on beş gün orada durmadık; bizi çıkarttı oradan. Sonra biz buraya geldik. İlk olarak bu eve geldik. Biz buraya geldiğimiz zaman, altı aylık kız kardeşim vardı benim. On beş gün süt parası yoktu alalım. Açlıktan öldü. Şişerek açlıktan öldü... Oturduğumuz evin çatısı yoktu. Biz mumu yakıyorduk; rüzgâr vuruyordu, mumu söndürüyordu. Biz sabah bir kalktık, bunu yemin ederek söylüyorum yani; suyun üstündeyiz yani. Suyun üstünde yüzüyoruz. Yağmur yağmıştı, içeriye girmişti. O arada bana da araba vurdu. Ayağım kırıldı benim. Benim sancım bundan daha ağırdı. Ben hem boyacılık yapıyordum hem eve bakıyordum. Benle kardeşim... Yani benim babam hiçbir şey yapamadı. Yani sekiz ay bu şekilde hiçbir şey yapamadı. Devletin yaptığı işkenceden sonra hâlâ yatıyordu. Hâlâ yatıyordu. Durumumuz yoktu hastaneye götürmeye. Su an hâlâ hasta benim babam. Hâlâ onun hastalığı var. Burada dört tane arkadaşımız var. Gidip çuvalla bize deri getiriyordu. Onları yakıyorduk biz. O şekilde ısınıyorduk. Allah ondan razı olsun. İşte biz bu şekil buraya geldik.

[Okulu] tabii bırakmak zorunda kaldım. Bıraktım. İlkokul üçüncü sınıfa iki üç hafta gittik, bıraktık yani. Benim küçük kardeşim... İkimiz de yani, bıraktık okulu, ikimiz de okuyorduk; ikimiz de bıraktık. Boya yapıyorduk, kazandığımız paralar vardı. Gelip paralarımızı alıyorlardı. Biz daha o zamanlar küçüktük. Bazıları gelip bizi dövüyorlardı; o parayı da bizden alıyorlardı. En sonda dayanamadı kardeşim. Çünkü her gün her gün dayak yedik. Haftanın iki günü ancak eve para getirebiliyorduk. Yemin ediyorum, eve geldiğimiz zaman yiyecek bir şey yoktu. Ki ben kaç defa... Hatırlıyorum... Burada işte konutlar var. Tepelerinde uçak için ışıkları var onun. Çıkıyordum böyle, duvarın kenarında izliyordum o ışıkları. O ışık yanıp sönerken, yani ben diyordum, neden oldu. Yani, neden böyle oldu düşünüyordum. Ancak oraya bakarak hayal kuruyordum. Niye yani, oradan geldik buraya; burada da rahat durmuyorlardı. Kazandığımız parayı da bizden alıyorlardı. Beri çok böyle duvarın yanında otururken yatmışım, duvarın yanında sabahlamışım.

Tekstilde çalışıyordum saat yediye kadar. Ondan sonra da gidip birahanelerde çöpleri döküyordum. Ayakkabı boyuyordum, saat on bir on ikiye kadar... Ben ile kardeşim... İkimiz bir evin işte... O zaman beş yüz lira alıyorduk. Bir evin kirasını alıyorduk. Akşam da gidip boyacılık yapıyorduk gece on ikiye kadar. Geliyorduk; sabah yine gidiyorduk işe. Akşam yine o şekilde yapıyorduk. Hafta sonları tatildi zaten. Hafta sonları boyaya gidiyorduk yine.

İşte Parsellerdeki [İstanbul'da bir semt] boyacılar [dövüyordu]. İşte boya yapmayın! Çalışmayın! Bizim burada adımızı teröriste çıkarmışlar. Biz göçten geldik; ondan dolayı. Bize bu şekilde davranıyorlardı. En son kardeşim dayanamadı; birisini, pasajda ikinci kattan aşağı attı. Her gün bizi dövüyorlardı, ondan dolayı. Artık çocuk... Boynu kırıldı. Adam da geldi bizden para istedi. Dedi, götüreceksiniz, bu kadar para vereceksiniz... Girdi araya... Geldi işte, babama demiş; araya girmiş. Babama demiş, 'Bu kadar para vereceksin!' Babam demiş, 'Al oğlum senin olsun! Al götür, at yere, sen de oğlumu öldür' demiş. Sana verecek param, hiçbir şeyim yok demişti. Öyle öyle, sonra barıştık. İşte, sonra ekmek getiriyorduk eve, yiyorduk. Bu şekil işte, geçiniyoruz yani. Sonra bu evin sahibi gelmişti. Mahalledekiler şikâyet etmişti. Benim amcam.!. O da kendine gitti Güneşli'de ev buldu; bize de burayı buldular... Geldik buraya... Su anda o evi satın aldılar... Biz, işte geldik, bu evi yaptık. Yani kiralar ne kadardı? İşte altı yüz milyon... Bize o zaman, iki katı yaptı. Bu evi yaptı. Babam burada, herkesin yardımıyla bu evi yaptı babam. Yani ben buna dayanamıyorum. Bu yüzden çok kavga ediyorum. Su an normal konuşuyorum ama bazen işte, kötü oluyorum. Ben babama bıçak çektim yani. Bir insan babasına bıçak çekmez. Vurmaya kalktım. Babam da baktı ki olmuyor, o evi... O zaman gitti. Biraz paramız vardı. Gittik, o evi aldık adamdan.

Adam da burada değildi zaten. Evine sahip çıktık, evini aldık. Annem de oraya geçti, babam da orada. Öyle düşündüm; baktım ki olmuyor. Zoruma gidiyordu benim. Çünkü köyün en zenginlerinden, en ileri gelenlerinden biriyken buraya geldik; burada bu hale düştük. Benim zoruma gidiyor. Hâlâ da zoruma gidiyor. Benim gözümün önünde babamı dövdüler. Ben diyordum, babamı öldüreyim. İşte babamın bu durumu gözümün önünden gitsin, diyordum.

Çünkü ben hep babamı görüyordum. O şeyler hep aklıma geliyordu. Yapılan işkence aklıma geliyordu. Ben böyle görüyordum. Su anda da söylüyorum; ailem olmasa ben çok güzel çözümler bulurum. Ailem var benim. Çünkü ben şu an, hâlâ da diyorum yani. Benim gözümün önünde, ben on yaşında iken babamı dövdüler. Diyordum, ben babamı öldüreyim. Hani babam gözümün önünden gitsin; ben ona göre bir şey yapayım. Çünkü bırakmıyordu ben bir şey yapayım. Yapacağın şey de, onun öcünü almak... Kim olursa olsun onu o hale getiren, kim olursa olsun... O psikoloji ile... Bazen babamla güzel güzel konuşuyoruz. Biri sanki bir dürtüyor birden, kalkıyordum, sus diyordum babama, vuruyordum bu şekil. Yani böyle işte. [Bu durumdan dolayı] evi ayırdık. Sonra ben o eve geçtim. Sonra yine de olmadı. Dışarıya gidiyordum, her gün. Yani her gün... Biz on üç on dört yıldır buraya gelmişiz. Her Allah'ın günü, yani benim aklımda. Ben o halde buraya geldim yani. Niye, sebep neydi? Bir sebep bulamıyorum yani. Hani büyük bir şey yapmış olsaydık! Sonra kalktım işte; dört sene boyunca eve hiç gelmedim. Gezdim. Yani dışarıda gezdim. Benim gözüm... Yani diyordum, büyük olacağım. Bunların öcünü alacağım, diyordum. Ben hep onu... Su an baktım ki olmuyor. Ailem de var. Bir insanın ailesi, arkada biri olunca, bir şey yapamıyor. Diyordum hep, büyük olacağım; bunun intikamını öcünü alacağım diyordum. Bu şekilde ben dışarıya gittim. Hep büyük işler yapmaya çalıştım. Olmadı işte. Gittim; dört sene boyunca dışarıda olaylar yaptık, bir şeyler yaptık. İşte rahatsızdım. Olmadı. Her gün düşünüyordum. Gittikçe daha da rahatsızlandım, içime attım. Sonra baktım olmuyor. Babam da kaç defa bayılmıştı. Hastaneye kaldırmışlardı. Baktım rahatsızlardı. Annem de ameliyat olmuştu. Baktım işte, olmuyor. Anneme iki günde kırk altı kilo kan verdiler. Baktım ki olmuyor. Hep onlara zarar veriyorum. Çünkü onlar olduğu müddetçe bir şey yapamıyorum. Ki ben bunu da söylüyorum. Onlar bu dünyadan gitse... Devlet şu an çıkardı bizi; buraya getirdi. Bize sahip çıkmıyor. Şu an bizi de bu hale getiriyor. Artık yani benim diyecek bir şeyim yok yani. Olmadı. Ben de eve geri geldim.

Dolaştım işte, bayağı bir dolaştım. Yabancı ülkeye de gittim. Her yere gittim. Bu bizim çektiğimiz durumu Suriye'de de, Irak'ta da çeken insanlar var. Ki onları burada dışarıya, Yunanistan'a falan götürüyordum. Şebekeyle, bu şekil yapıyorduk. Bir şeyler yapıyorduk. Bayağı bir işler

yaptım yani. Allah'a çok şükür başka pis işler yapmadık, işte bunları yaptım. Sonra babam dedi, 'Ben senin paranı istemiyorum! İşte, haram para istemiyorum, buraya gel' dedi. 'Para zaten buraya getirme' dedi. 'İstemiyorum, seni öldürürüm' dedi. 'İstemiyorum' dedi. Ben bu yaşıma geldim; bir lokma haram yemedim. Yani yaptığım, bir hırsızlık yapmadım yani ben. Bu şekil yaptım. Yani bir gün vardır bir gün yoktu yani. Ondan sonra olmadı; geri geldik. Eve geldik.

Yani ben burada, yani çok neşeli… Yani eve geldim. İki ay evde durdum. Biraz yani kendimi toparlamıştım. Yani kendime gelmiştim. Geldim işte. Annem babamı görünce, onlar da biraz kendine gelince ve bir daha tövbe ettim; bir daha ben evden hiçbir yere gitmeyeceğim dedim. Sonra götürdüler. Askere götürdüler işte. Şikâyet etmişlerdi herhalde. Burada birileri şikâyet etmişlerdi galiba. Bir şey olmuştu, bilmiyorum. Asker kaçağı falan demişlerdi. Ondan sonra beni iki sefer götürdüler. Ben de gittim, dedim. Tamam! Zaten buradayım, geleceğim zaten. Gittim, kendi kâğıtlarımı falan çıkardım. İşte askere gittim. Askerliğimi zaten toplam üç buçuk ay yaptım. İki ay da acemilik yapmadım zaten. Elli günlük acemilikte ben on iki günü evde geçirdim zaten. Daha on iki günlük askerdim; bana izin verdiler, ben eve geldim. Hastaydım yine orada ben. Çünkü yapamıyordum ben. Yani yapamıyorum derken, ben o elbiseyi görünce, başka türlü şeyler aklıma geliyordu. Orada yine iki sefer bayıldım. Bana kafa izni verdiler beş gün. Ben de geldim dokuz gün. Dört gün de taktım, askerliğe gitmedim yani. Dokuz gün işte. İki gün de yolda gittim falan. Ondan sonra gittim, acemi birliğimi İzmir'de yaptım zaten. Sonra Adana'ya verdiler beni. Orada sürgün yerine verdiler beni. Orada acemi birliğinde ben bayağı olaylar yaptım. Çünkü uzmana, devletin uzmanına kafa atıyordum. Dayanamıyordum. Ya bilmiyorum, ya! Bana yapamayacağım şeyler söylüyorlardı. Gecenin dördünde kaldırıyorlardı. Bana, git tuvaleti temizle, diyorlardı. Mesela uzman yatıyordu. Git tuvaletleri temizle, diyordu. Ben de temizlemiyordum. Eğitim yaparken, işte bana diyordu, şuraya çıkacaksın. Ben de spor yapamaz raporu almıştım. Zorla yaptırıyorlardı. Ondan sonra uzman askeri dövdüm. Uzmanı dövdüm askerde.

Ceza işte, usta birliğine giderken vereceklerdi. Bir iki tane albay ile kavga ettim. Bu da herhalde buradaki sicilime geçmiştir. Yapamıyordum. Gecenin dördünde beni kaldırıyorlardı. Yani ben hep böyle, ömrüm boyunca hep şiddete mi maruz kalacağım bir de devlet tarafından? Beni savunan devlet, hem beni köyümden kovacak, beni malımdan mülkümden edecek, buraya getirecek! Burada da bir şey sahibi değil. Şu an tahtada yaşıyoruz. Annem benim burada: ben askerdeyken, gece saat dörtte gelip bizim eve baskın yaptılar. Benim annemi, kardeşimi karakola götürdüler. Kardeşimin dişi dudağı patlamış. Gecenin dördünde burada çevik kuvvet ile benim evime baskın yaptılar. Ben askerdeyken bunlar oluyor. Bunları duyunca askerlik yapasım gelmiyor. Gittikçe psikolojim bozuldu hastalandım.

Buradaki evin de yakıldığını duyunca, bu sefer albayın yanına çıktım. Ben, dedim, 'Askerlik yapmıyorum' dedim. 'Sebep' dedi. 'Ben' dedim, 'Ben şu an bu devletin neyiyim: vatandaşıyım' dedim. 'Burada neyim; vatani görevimi yapıyorum. Peki, siz niye görevinizi yapmıyorsunuz' dedim. Dedi, 'Nedir?' Dedim, 'Olay böyle böyle.' Dedi, 'Elimizden gelen bir şey yok.' Hatta bir kâğıt yazdılar, gönderdiler, işte yardım etsinler diye; o da boş çıktı. Bunu da duyunca, daha çok psikolojim bozuldu. Telefon açtım eve; ben rahatsızım, yapamıyorum askerliği dedim. Babam, 'Yok yapacaksın' dedi. Babama gene küfrettim. Bu sefer annemi aradım. Babamla konuştum; annem çıkıyordu. Numara da değişmişti. Sonra annem de yalvardı işte. Ondan sonra eve geldim dağıtımda. Sonra usta birliğine gönderildim. Usta birliğine ilk gittiğim gün nizamiyede kavga ettim. İçeri girmek. Yani elimde olmayan nedenlerden dolayı. Hastaydım, içeri girmek istemiyordum. Girdim içeri. Yine orada bir iki sefer bayıldım. İçeride yine hasta oldum, bayıldım. Yine orada da içeride bir uzman ile kavga ettik. Yine aynı o sebepten dolayı kavga ettim. Gece saat birde, kaldırdılar beni. Sözde ceza verdiler bize. Su bastılar şeye, koğuşa su basıyorlardı. Bizim üst tertiplerimiz. Ben de kafa tuttum; yapmıyorum, dedim. Bizim üst tertip diye bir şey vardır askerlikte. Üst tertipler bize ceza veriyorlardı. Ben de, yapmıyorum, dedim. İşte koğuşa su basıyorlar, 'Siz yıkayacaksınız' dedi. Ben de 'Yapmıyorum' dedim. Gidip beni, bölük astsubayı vardı, ona şikâyet ettiler. Gecenin birinde beni dövmeye geldiler. Merdivenin başında. Geldi, ona kafa attım. O da o şekil gitti. Onunla da kavga ettim. Orada zaten bayılmıştım. Psikolojim bozuldu. Dilimi ısırmıştım. Kendimden geçmiştim. Yani böyle olduğum zaman, ne yaptığımı bilmiyorum ve ondan sonra yaptığımı unutuyorum. Ondan sonra da bayılmışım. Baktım, revirde gözümü açtım. Sonra beni hastaneye sevk ettiler, İskenderun'a gittim. Oradan da Ankara, Etimesgut'a gönderdiler. Orada da benim hastalığıma, tetkiklerime bakıyorlar. GATA'ya[7] gönderdiler. Yolda gelirken yine zaten... Ben trenle gelirken yolda, yine bayıldım. Çünkü hep sinirleniyorum. Bir de yanıma bir tane refakatçi verdiler benim. Beni hastaneye götürmesi için. Çünkü o kadar ağır hastaydım ben. Geldim; trende de yine bayıldım ben. Geldim GATA'ya, orada kanımı aldılar, filmlerimi çektiler. Askerliğe elverişli değildim. Beni eve gönderdiler işte. Askerlik süreci de böyle işte. Şu an bir aydır evdeyim. Yeni geldim askerden. Su an bir aydır evdeyim işte. Geldim işte yine. Bir ikinci göçe maruz kaldık. Yine orada kendi evimiz de, burada kendi evimiz de yok. Barakada kalıyoruz şu an.

Geldiğimde bu baraka vardı. Kardeşim ile annem buradaydı. Burada TOKİ'nin başlattığı bir ev çalışması vardı. Herkese ev verdiler. Ben kendim [geçmişte köyde] ev sahibi olduğum halde bana ev vermediler, işte

7 Gülhane Askeri Tıp Akademisi

ben şu an buradayım; hakkımı istiyorum. O yüzden buradayım yani. Bakalım artık ne yapacaklar, ne edecekler? Şu anda işte böyle devam ediyoruz. Çalışamıyorum da şu an zaten. Hastayım bir şey yapamıyorum. Üç dört seferdir iş aramaya gidiyorum. Sanki ben patronum, karşımdaki işçidir yani. Adam benimle konuştu; ben döndüm arkamı geldim. Ben bilmiyorum ne konuştu. Yerinde değil yani bu şekil.

Ben yatamıyorum zaten. Hiç yatamıyorum zaten. Annem işte, namazdan kalktı hiç yatamıyorum. Dün gece, sabah hoca ezan okudu, ben yeni yattım. Sonra çocuklar var. Onlar gelip gittiler; yatamadım, kalktım. Buraya geldiğimden beri yatamıyorum zaten. Çünkü şu an elimden bir şey gelseydi, ben devlete kafa tutacaktım. Yani devletimiz sağ olsun. Ailemizde sekiz kişi varız; hiçbir tane sağlam kimse yok. Devletim sağ olsun yani. Hepsi hepsi, bu devletimizin sayesinde. Devletimizin bize verdiği bir şey... Şu an hepimiz hastayız. Babam da şu an hasta, bu devletin verdiği işkenceden dolayı. Annem de şu an hasta. Annem de iç kanaması oldu. Guatr rahatsızlığı var. Şu anda dizleri falan tutmuyor zaten. Elleri tutmuyor.

Gidemiyoruz işte, doktora da gidemiyoruz işte. Burada yatamıyoruz. Dün akşam araba geçti yine. Ben yatamıyorum; kardeşim, size yemin edebilirim belki elli sefer zıplıyor uykusunda. Araba sesi geldi, kalktı. Ne oldu dedi, zabıta mı geldi? Polis mi geldi, dedi. Zaten dün komşular da bana söyledi: 'Sen dışarıda ne yapıyorsun?' diye. Yapamıyorum işte.

Evet, işte polis gelecek, bir şey yapacak. Şu an benimle kalan kardeşim D. Tümör vardı onda. Ameliyat yaptılar. Kalçasında, bu sol bacağının yanında, kasığında. Orada tümör vardı. Ameliyat edildi. O da burada, oto yıkamada çalışıyor. O da ufak bir kaza geçirdi, O da işte yıkamada çalışıyor; tam çıkacak botunu çıkarıyor, araba gelip çarpıyor. Tedavisini altı ayda bir sürdürmemiz lazım onu da yapamıyoruz. Şu an herhangi bir sosyal güvencemiz de yok.

Hiç kimsenin yok. Yeşil kartımız vardı. Yeşil kartımız, hakkımız bitti işte. Tekrar şunu yapın, diyorlar. Simdi çocuklar gidiyor zaten. Ben çalışmıyorum. Benim o diğer kardeşim var. R. var, okuyor. Hafta sonları geliyor. Gelin bir görün, yedi yaşındadır. Şu an onun arkadaşları geziyor, bakın görün, o boyacılık yapıyor. Okuyor, hafta sonları da gelip boyacılık yapıyor. Cuma gününe kadar okulda, ondan sonra gidip getiriyorum, işte hafta sonları boyaya çıkıyor. Bunlar çalışıyor, biz de gidip yeşil karta veriyoruz. Zaten yeşil karta da bakmıyorlar. 'Git, şu gün gel' diyorlar. Ona vereceğimiz parayı. Toplu olarak özel bir hastaneye gideceğiz. Onu da göremiyoruz. Şu an yeşil kartımız da bitmiş zaten. Annem, yani... Devletimizin sayesinde ailenin sekiz ferdi yarım! Yani yarım bile dahi değiller

yani. Hepsi de hastalar yani. Yani o kadar vurmuşlar ki kulakları dahi şişiyor. Yani bir görsen…

[Kardeşim] Esenyurt'ta okuyor. O babamla kalıyor, ben çalışamadığım için. O da tek [başına] bir şey yapamadığı için onu buraya getirdim. Çalışıyor burada. Oradaki kendi evimiz. Mesela geçen yine gittim, dört gün kaldım. Daire sakinleri hepsi şikâyetçi olmuşlardı yani. Bağırarak hep küfür ediyorum, iki tane bardak kırdım yine. Annem dedi, 'Git. Belki orada uyursun, burada yatamıyorsun.' Gittim, yine kavga ettim. Babam yine ağlamıştı, anneme telefon etmişti. Niye böyle yapıyor diye. Elimde değil. Ben de sonradan pişman oluyorum, ama elimde değil. Şu anda çok büyük psikolojik tedaviye ihtiyacım var yani. Eğer böyle giderse ki, bunu oradaki komutanlar da söyledi. Onlar da söyledi, 'Oğlum, sen böyle gidersen, sayılı bir ömrün var senin!' Yani bilmiyorum. Böyle beyin kilitleniyor; beş saniye, on saniye. Günde en az yirmi defa böyle oluyor. Bu şekil, böyle, kendime geliyorum. Mesela şimdi sizinle konuşuyorum. Biraz rahatlamışım o yüzden. Bir şey olunca, hemen bu şekil oluyorum. Şu an sizinle konuştuğum için, bu dertleri anlattığım için. Gerçi ben de dertleniyorum ama konuştuğum zaman, ondan sonra kendime geliyorum. Şu anda psikolojik bir tedaviye ihtiyacım var yani. Benden önce, benim annemi babamı tedavi etsinler; ondan sonra beni etsinler. Yani onlar biraz şey olsun, ondan sonra ben kendi kendime gelirim. Babamın benden çektiği şiddeti belki devlet ona yapmamıştır. Yapmıştır ama ben onun evladıyım sonuçta. Ona o kadar acı veriyorum. Benim bir küçüğüm var, O da aynı... Bu olayları az çok hatırladığı için. Ama buradaki durumdan dolayı, onlarda da biraz şey var yani. Psikolojik değil de fiziki rahatsızlıklar var yani. Daha altı yaşında benim kız kardeşim var. Altı yaşında okula gidiyor, üçe gidiyor. Öğretmenleri hayret kalmış yani. Özür dilerim, birinci sınıfa gidiyor. Öğretmeni hayret kalmış yani. Ufak bir şey. Gidiyor, takıyor kafasına. Geliyor, kız kardeşime, bu niye böyle oldu diyor. 'Annem niye benim yanımda değil? Anne niye gelmiyor? Anne niye yanımızda değil? Anne bizi sevmiyor.'

Köyde çok evi yaktılar. İşte şu an orada kalan üç aşiret var zaten. Bir Brukiler var; bir de Ozmaniler ve Halasiniler dediğimiz aşiretler] var. Şu an o iki aşiret, onlara karşı. Bilmiyorum yani... Birinin arkasında devlet. Biri normal vatandaş. Yani bunlar nedendir? Bir politika mıydı? Biz bunları bilmiyoruz. Şu an orada üç tane aşiret var. Tabi bizden sonra bayağı bir göç ve kavgalar falan çıktı yani. O üç aşiretten sonra bütün köy yakıldı yani, işte evi paramparça falan ettiler. Mesele ben 2000 yılında falan gittim. Ev var mı, yok mu? Hepsi toprak olmuş; belli değil! Şimdi yetmiş seksen hane ancak var ya da yok. Koruculardan hariç şu an köyde kalan 70-80 hane var. Korucular da var. Bayağı bir ayrıldılar yani. Şu an onlar da parçalandılar. Adamları öldürüldü falan. [Korucular] da bir o kadar

var yani. Korucular da, yani birkaç tanesi. Onlar da gittiler. Bizim eski köyün muhtarını falan öldürdüler. Tarlada öldürdüler. İşkencelerle onu ve üç tane oğlunu öldürdüler. 2000 yılında mıydı; o tarihlerde öldürdüler. Geri dönüş projesi[8] başlatıldı. Bunlar köylerine gidip tarlalarını aldılar. Öldürülen insan da, köyün ileri gelenlerinden biriydi. Yani köyün muhtarıydı. Kaç senelik... Babası o köyün muhtarlığını yapmıştı. Kimseye zararı olmayan... Onları öldürdüler. İki tane oğlunu öldürdüler.[9]

Korucular... Tarlada öldürdüler, büyük bir işkence ile. Ondan başka bir kişi daha öldürdüler. Yani ilk köyü boşalttıkları zaman. Ondan sonra. Öyle öyle birkaç tanesini gözaltına aldılar. Dediklerine göre, devlet, birkaç tanesini gözaltına almış. Sonra bıraktılar. Yüz elli kişiden yirmi tane eksilse ne olur yani? Topraklar işlenmiyor. Evler yıkılmış zaten. Evet, yıkılmış, hepsi yıkılmış. 94'ten sonra. Yani hepsi olduğu gibi duruyor. Babam, herhalde üç defadır gidiyor babam. Yazın gidiyor herhalde, ekiyor. O da bu köyün muhtarını öldürdükten sonra herhalde, benim babam gitmedi. O zamanlar ben burada değildim zaten. O da korkuyor, gitmiyor. Herhalde devletimiz yeni bir koruculuk sistemi daha çıkaracakmış. Öyle diyorlar. Yine böyle üç dört bin köy daha yakılacak herhalde. Bilmiyorum, ben öyle duydum. Bir arkadaş var; o da dün Van'dan geldi. Yine koruculuk olacakmış. Yine birkaç bin insan daha perişan edecekler galiba.

[2004 yılında çıkarılan Tazminat Yasasına] Başvuru yaptık. Herhalde bir tanesine... Bu Tazminat Yasasına başvurduk galiba. Bir tanesine başvurduk; hangisine başvurduk bilmiyorum yani. Sonuç... Bir tanesinin sonucunu vermişler. Hangi tazminat, tam olarak bilmiyorum. Babam bir para aldı. Yani köyden, bizim köyden çoğu kişiden en azını biz aldık. Yani aldı babam galiba, biraz aldı.

Köyümüzdür sonuçta. Bu saatten sonra köye dönsek o insanlarla karşı karşıya... Ya o zaman o insanlar çıkacak, biz köye gideceğiz. Düşünün yani, yıllarca beraber büyüdüğünüz kişilerle aynı... Yani sizin evinizi yakan, sizi çocuğunuzu gözünüzün önünde öldüren... Sonuçta benim kardeşim kendisi ölmedi. Onlar öldürdü, onların sayesinde oldu. Benim babamı dövdürten kişilerle gidip aynı yerde oturmak, aynı yerde yaşamak, çok özür diliyorum ama namussuzluktur, şerefsizliktir. Gitmeyiz de bu saatten sonra… Yok gitmeyiz. Gitmeyiz yani. O zaman onlar köyden çıkacak ki, biz gideceğiz. Onları, korucuları köyden çıkartacaklar; biz de

8 Burada söz konusu olan 1998 yılında çıkarılan Köye Dönüş Rehabilitasyon Projesi (KDRP) dir.

9 Bahsedilen olay 09.07.2002 tarihinde yaşanmıştır. Tarlalarını biçmeye giden köylülere korucuların ateş açması sonucu Yusuf Ünal, Abdülsamet Ünal ve Abdürrahim Ünal öldürülmüştür.

gidip köyümüze geri döneceğiz. Yoksa başka türlü kimse gitmez yani. Giden, onlar gibi olur zaten. Onların şeyinde olur. Aynı onların çevresi olur zaten. Kimse gitmez. Yani kendi düşüncem; kimse gitmez…

Zaten gücü veren, silahı veren devletti. Her bir alayın komutanı, o Malazgirt'te kaç bin tane, asker hariç, korucu varsa, hepsini yöneten tek bir komutan. Bir köyde oturan vatandaşına, sen burada yirmi dört saat kalmayacaksın diyorsa, korucu ne yapar? Korucu gelir kafasına sıkar. Yalan mı yani? Korucu da gelir, kafasına sıkar sonuçta. Çünkü emri veren odur yani. Yani bence korucu bir şey yapmadı... Bu yine devletin şeyidir. Yine korucu, Allah razı olsun, öldürmedi, sade çıkın, dedi. Şimdi bu gücü veren devlet yani. Silah veriyor, para veriyor; daha ne yapacak! Her şeyi veriyor, daha ne yapacak! Yani yine korucu bir şey yapmadı. Biz devletten yani. Şu an bana gelse, sana şu kadar para vereceğim, komşunu sat derse, yani şerefim olmazsa, şerefsiz biri olsam, o insanı satarım. Çünkü devlet... Yani bunu yapan devletti. Devlet yani... O yüzden, devlete ne yapacaksın yani?